

Primera notícia de la troballa d'un gravat paleolític a la vall del Montsant (Priorat)

JOSEP M.ª FULLOLA i PERICOT (*)

RÉSUMÉ

L'article présente la nouveauté de la gravure d'un cerf dans la grotte de la Taverna (commune de Margalef de Montsant, comarque du Priorat, prov. de Tarragona). Cette figure, de petites dimensions (13 cm. de longueur et 9 d'hauteur) se trouve à environ 100 m. à l'intérieur de la grotte. Son style, sa localisation, la technique de gravure, tout fait conclure que nous sommes en présence de la première représentation pariétale paléolithique de la Catalogne ibérique.

Els treballs de recerca prehistòrica que dirigim a la vall del riu Montsant continuen aportant novetats a la Prehistòria catalana, com és el cas que ens ocuparà en aquest article. El nostre propòsit és el de donar a conèixer, com a primera aproximació, l'aparició d'un gravat a la cova de la Taverna (Margalef de Montsant, Priorat, Tarragona) que representa un cérvol d'aire paleolític.

El barranc de la Taverna és una de les moltes barrancades laterals que s'obren a un i altre costat del riu Montsant en el seu recorregut encaixonat entre la plana d'Ulldemolins i la zona, ja més oberta, de la Bisbal de Falset i la seva confluència amb el Siurana, a Lloà. Concretament aquesta zona la podem centrar en el terme municipal de Margalef de Montsant, àrea de gran interès per la Prehistòria, tant a partir de les dades del Dr. Vilaseca com dels nostres treballs en aquests darrers anys.

El barranc que ens ocupa es troba a l'esquerra del riu Montsant, molt a prop del lloc conegut com la Penya Roja, on s'aixecarà, segons sembla, un embassament, que no afectarà aquesta vall lateral. El paisatge és molt feréstec, amb vegetació tancada, bàsicament formada per pins, que impedeix gairebé el pas de l'home més enllà de la cova de la Taverna, a la qual s'hi arriba per un estret corriol.

La boca principal de la cova se situa a 41°17'30''N i 4°28'50''E, segons el mapa 444, Flix, de l'I.G.C. Cal dir que la cova té dues sortides més, tal i com es veu a la planimetria adjunta, una assenyalada com a «bocas intermedias», de difícil accés, però utilitzable, i una altra, superior, topografiada per l'equip d'espeleòlegs que ens ha facilitat la cartografia, però a la qual no hem arribat mai nosaltres (fig. 1).

La travessa de la cova no fou pròpiament agafada com a part de les recerques prehistòriques que fem a la zona fins a l'estiu de 1983, quan certes indicacions ens van apuntar la possibilitat, que avui descartem gairebé totalment, de la presència d'escultures fetes en el conglomerat de la cova. Aquest fet ens va portar a prendre la cova com a objecte d'estudi i fruit d'això fou el descobriment esmentat.

La cova s'obre en una zona de conglomerats terciaris, de l'Oligocè, de matriu sorrenca i cimentació calcària; la cavitat ha estat formada per un curs d'aigua que ha anat modificant el relleu primitiu, tant per erosió com per acumulació de crostes calcàries i fins i tot d'estalactites i estalagmites. El pas es veu dificultat en certs llocs per l'estretor i els tolls d'aigua, que obstaculitzen l'accés a les diverses sales de la cova, situades també a diferents alçades respecte a l'entrada, que es troba aproximadament a uns 600 metres per sobre del nivell del mar.

La nostra prospecció de la cova es va veure recompençada amb la troballa del gravat que és objecte d'aquest treball (figs. 2 i 3). A una de les sales vam

(*) Catedràtic de Prehistòria. Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona.

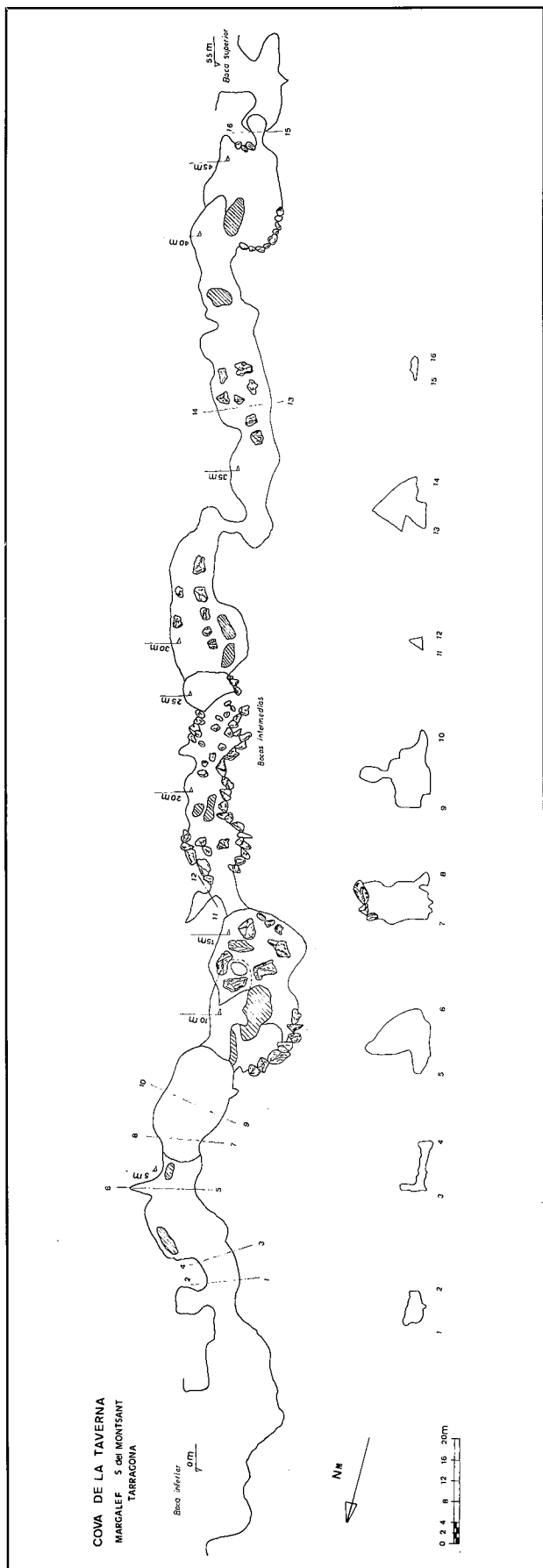

Fig. 1. - Aixecament topogràfic de la cova de la Taverna fet per F. Sais i L. Auroux i facilitat per l'E.R.E. del C.E.C.

descobrir un bloc que no era de conglomerat, sinó que es tractava segurament d'un gran còdol esberlat, que hauria format part del conglomerat però que ara oferia a la vista una de les seves cares, de calcària, i per tant idònia per qualsevol manifestació artística, cosa que no podem dir de la resta de les parets.

El gravat representa sens dubte un cérvol, animal que en èpoques prehistòriques seria normal a la zona. Una línia, profunda i segura, forma sense discontinuïtats el llom, el coll i una banya; una altra línia, igualment profunda, marca el cap i el morro; l'ull ve molt feblement marcat per una línia gairebé imperceptible. La segona banya també està poc marcada, però és molt més visible que l'ull; divergeix sensiblement de la primera, de l'eix que aquesta marca, per fer-se després paral·lela i donar peu a interpretar el fet com una perspectiva torta i, per tant, arcaica. La part posterior de l'animal s'ha fet aprofitant una curvatura en relleu de la roca; per la part superior empalma amb la línia gravada, mentre que a l'inferior es perd sense concretar cua ni potes. Aquesta manca s'aprecia també en les extremitats anteriors i en la línia vertical, que no es troben representades.

La grandària del gravat és de 13 cm. des del morro a la part posterior de l'animal, i de 5 cm. del morro a la punta de la banya. Les banyes, demés de la línia central que ja hem descrit, tenen uns trets laterals en forma de ramificacions que donen un caire naturalista a la representació.

Com que no tenim la part inferior de l'animal, no podem esbrinar res de la seva mobilitat (estatsisme, marxa, cursa, etc.). Per la forma del cap i coll sembla que se'ns representa una figura aturada, amb la vista aixecada i actitud vigilant o expectant. Respecte a l'horitzontal, el cap es troba més amunt que la part posterior, però això no pot ser interpretat com a fet decisiu en l'aspecte dinàmic de la figura, sinó com un element aleatori o potser determinat per l'aprofitament del relleu per representar el darrera de l'animal.

Hi ha a la representació artística que ens ocupa uns quants trets que la fan diferent en relació amb el que hom podria esperar de la zona. En primer lloc, l'estil, naturalista i no esquemàtic, pot fer pensar més aviat en alguna cosa antiga; en segon lloc, la situació física del gravat, molt a l'interior de la cova, molt lluny de la llum natural, fet aquest que el distancia totalment de l'art dels abrics que és el normal, i gairebé diria que l'únic, a les nostres contrades.

A aquestes circumstàncies que hem exposat podríem afegir la tècnica del gravat, certament intemporal, però que sumada a l'estil podria donar alguna indicació cronològica, i l'ambient dels voltants de la cova en qüestió de troballes prehistòriques. Aquest darrer fet el podem centrar en fases epipaleolítiques amb seguretat, i possiblement en moments anteriors, paleolítics, als nivells inferiors de certs jaciments, avui en excavació i també en revisió d'anteriors treballs, com el Filador.

En una primera aproximació a coses semblants més o menys properes geogràficament, caldria citar un gravat-escultura publicat per S. Vilaseca i trobat a Lloà, a pocs quilòmetres de Margalef de Montsant (Vilaseca, 1953-54). En opinió nostra els punts de contacte són mínims, tant per l'estil, proper al de les figures de l'art llewantí, com per la tècnica mixta que es fa servir (gravat, aprofitament de fisures natu-

Fig. 2. - Cérvol gravat de la cova de la Tarverna (fotografia d'Alejandro Bermúdez).

als i retoc de la pedra per escultura) i el lloc de troballa, amb llum exterior, pràcticament a l'entrada de la cavitat, la cova dels Rogerals. Qualsevol altre indret de paral·lelisme no ha arribat, de moment, a bon port, encara que ens proposem d'extendre la recerca el màxim possible en vistes a la publicació definitiva.

Estilísticament resulta també difícil, de moment, d'arribar a concretar alguna cosa. Podrien aventurar-se contactes amb l'estil II de Leroi-Gourhan, com l'absència de potes, la perspectiva torta de les banyes o la línia sinuosa del dors de l'animal, però potser la cronologia se n'aniria massa enllà. L'estil, en tot cas, creiem que podria ser un element envellidor de l'obra que considerem.

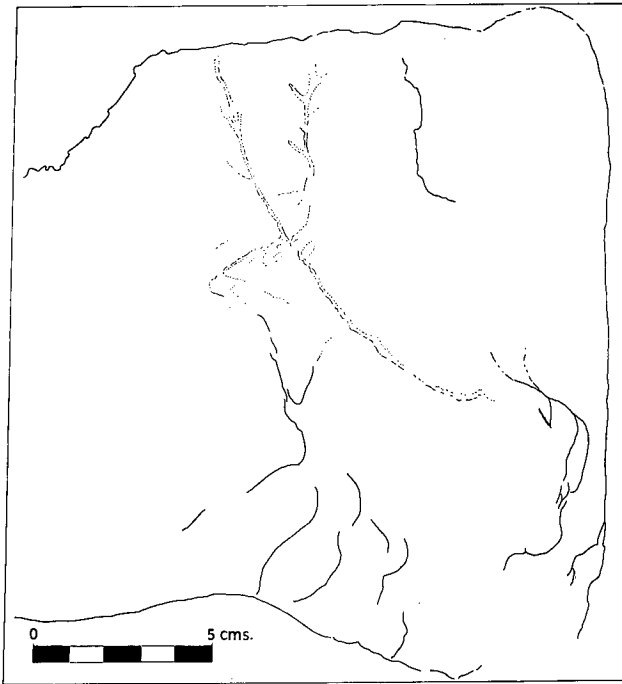

Fig. 3. - Calc del cérvol gravat de la cova de la Taverna; el traç discontinu indica la línia gravada i els continus, els contorns de la roca aprofitats per l'home prehistòric (segons R. Viñas).

Per tot el que hem exposat fins ara, creiem que podem llençar la idea que ens trobem davant del gravat rupestre més antic de Catalunya; manca encara aprofundir la recerca en certs aspectes per arribar a conclusions definitives sobre aquesta obra d'art prehistòric, però aquesta nota vol ser tan sols una primera notícia de la troballa.

Hem d'expressar el nostre agraïment als qui ens han ajudat, i en primer lloc a la gent de Margalef de Montsant, ja que gràcies a les seves indicacions vam parar atenció a la cova; el company Ramon Viñas ha pres cura del dibuix que publiquem, i la fotografia és d'Alejandro Bermúdez; l'aixecament topogràfic ens ha estat facilitat per l'E.R.E. del C.E.C.; d'entre els membres de l'equip de excavacions del Montsant hem de fer esment de Jordi Nogués, nadiu de Margalef de Montsant i, per això, bon coneixedor de la cova, sense el qual no ens haguéssim atrevit mai a ficar-nos-hi. A tots ells els pertoca també una bona part de la paternitat d'aquest interessant descobriment, que esperem que podrem estudiar a fons ben aviat per publicar-ne dades més àmplies.

(Original lliurat l'octubre de 1984)

BIBLIOGRAFIA

SÁNCHEZ GÓMEZ J. L. (1983) – Ensayo metodológico para el estudio del arte rupestre, *XVI Congreso Nacional de Arqueología*, Murcia, 1982, Zaragoza, pp. 407-421.

VILASECA S. (1953-1954) – Grabado-escultura rupestre en una cueva de Lloà, provincia de Tarragona, *Ampurias*, XV-XVI, Barcelona, pp. 299-302.